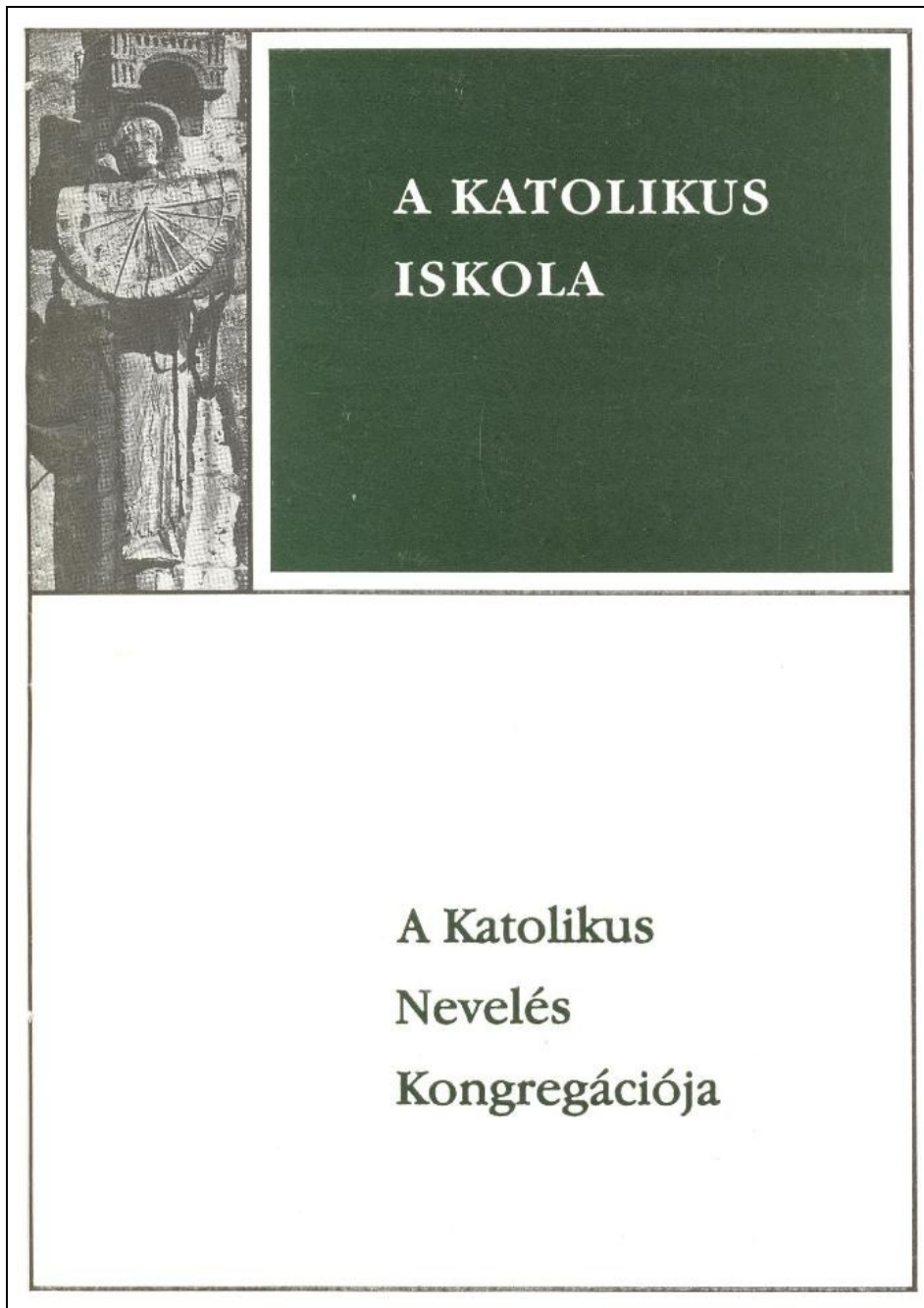

Katolikus Nevelés Kongregációja

A katolikus iskola

mű a Pázmány Péter Elektronikus Könyvtár (PPEK)
– a magyarnyelvű keresztény irodalom tárháza – állományában.

Bővebb felvilágosításért és a könyvtárral kapcsolatos legfrissebb hírekért
látogassa meg a <http://www.ppek.hu> internetes címet.

Impresszum

Katolikus Nevelés Kongregációja: A katolikus iskola

Fordította: Jeleníts István

A címlapon: Chartres, Angyal napórával

A könyv elektronikus változata

Ez a publikáció az azonos című füzet szöveghű elektronikus változata. A füzet (mely a Katolikus Nevelés Kongregációja 1977-ben Rómában megjelent dokumentumának fordítása) a Magyar Piarista Rendtartomány kiadásában jelent meg év megjelölése nélkül.

Az elektronikus változat a hátsó borító szövegét „A Kiadó előszava” címmel hozza.

Tartalomjegyzék

Impresszum	2
Tartalomjegyzék	3
A Kiadó előszava	4
Előjáróban	5
I. A katolikus iskola és az Egyház küldetése az emberek üdvösségének szolgálatára	6
Az Egyház küldetése az emberek üdvösségének szolgálatára	6
Milyen eszközök állnak az Egyház rendelkezésére küldetésének betöltésékor?	6
Mit jelent a katolikus iskola az Egyház üdvösséget szolgáló küldetésének betöltésében?	7
Az Egyház nevelésre irányuló elkötelezettsége és a kulturális pluralizmus	7
II. A katolikus iskola körül fölmerülő mai kérdések	9
Ellenvetések a katolikus iskola ellen	9
A mai iskola néhány jellegzetessége	10
III. Az iskola: hely, ahol az ember – a műveltség rendszeres és kritikus elsajátítása közben – emberré válik	11
Mik a feladatai „az iskolának általában”?	11
Iskola és világnézet	11
Az iskola a jelenkor társadalmában	12
IV. A katolikus iskola nevelési terve	13
A katolikus iskola sajátos jellege	13
Szintézis a hit és a műveltség között	13
Szintézis a hit és az élet között	14
A hitoktatás	15
A katolikus iskola a keresztény nevelő közösség találkozásának helye	16
A katolikus iskola nevelési tervének egyéb vonatkozásai	17
Hogyan vesz részt a keresztény közösség a katolikus iskola nevelési tervében?	18
A katolikus iskola mint egyházi és társadalmi szolgálat	18
V. A katolikus iskola felelőssége ma	19
VI. Gyakorlati megfontolások	21
A katolikus iskola szervezete és tervszerű fejlesztése	21
Mi biztosítja a katolikus iskola sajátos jellegét?	22
A katolikus iskola és a szerzetesrendek	22
A katolikus iskola a missziós területeken	23
Kik tanítsanak a katolikus iskolában?	23
A katolikus iskolák gazdasági helyzete	24
VII. Bátor és közös összefogást igénylő vállalkozás	25
Zárszó	27

A Kiadó előszava

Ez a dokumentum 1977-ben jelent meg, magyar fordításban először itt olvasható. Korábban nem lett volna érdemes lefordítani, napjainkban viszont örvendetesen időszerűvé vált. Nincs már semmi jogi akadálya annak, hogy katolikus iskolák alakuljanak Magyarországon – a nyolc megmaradt gimnáziumon túl bárhol, bármilyen iskolatípusban. Sokan munkálkodnak is ilyen iskolák szervezésén. Fontos, hogy lássák: nem pusztán a múlt emlékeiből élhetnek, nem is nekik kell kitalálniuk, hogy milyen legyen a katolikus iskola. A Szentszék útmutatása százados bölcsességet és sok modern tapasztalatot összegez. Irányt jelöl – anélkül, hogy megkötné a kezdeményező leleményt.

A szöveg nehéz. A fordító nem igyekezett könnyedebbé, magyarosabbá tenni. Az olvasónak azonban érdemes bizalommal fogadnia. Lesznek mondatok, bekezdések, amelyeket kétszer is el kell olvasnia; attól viszont nem kell félnie, hogy fölösleges szavakra lel, vagy a hivatalos semmitmondás üresjárataiba bonyolódik.

Elöljáróban

1. A katolikus iskola szerepe egyre fontosabbnak látszik abban az Egyházban, amelynek képét a II. Vatikáni Zsinat rajzolta meg elsősorban a *Lumen Gentium* és a *Gaudium et Spes* konstitúcióban. Ennek az iskolának helyét a keresztény nevelésnek tágasabb valóságában kell keresnünk, arról viszont a *Gravissimum Educationis* kezdetű zsinati nyilatkozat tárgyal behatóan. Jelenlegi dokumentumunk ennek a nyilatkozatnak vonalán kíván továbbhaladni – egyetlen vonatkozást: a katolikus iskolára vonatkozó megfontolást elmélyítve.

2. A Katolikus Nevelés Ügyének Szent Kongregációja megfontolva azokat a nehéz kérdéseket, amelyek a keresztény neveléssel kapcsolatosan a mai pluralista társadalomban fölmerülnek, úgy látja, mindenekelőtt annak az iskolának természetére és megkülönböztető jegyeire kell irányítani a figyelmet, amely „katolikusként” akarja magát meghatározni, és akként akar a közvélemény elé lépni. Tekintve, hogy a különböző – keresztény hagyományokkal rendelkező vagy nem rendelkező – országokban működő katolikus iskolának nagyon eltérő viszonyok közt kell léteznie, még a jogi helyzete is más és más; úgy van rendjén, hogy a vele kapcsolatos kérdéseket a sajátos társadalmi és művelődési szövegösszefüggésben a helyi egyházak külön-külön vessék fel és oldják meg.

3. A Katolikus Nevelés Ügyének Szent Kongregációja úgy ítéli, helyesen jár el, ha a maga módján azzal járul ehhez hozzá, hogy felkínál néhány megfontolást, amelyek teljes fénybe állítják a katolikus iskola nevelő értékét. Alapvetően ebben van annak legfőbb létalapja, és ennek címén lehet azt igazi apostoli területnek tekinteni. Ezek a megfontolások nem lépnek föl azzal az igénnyel, hogy kimerítik a témát, inkább a későbbi elmélyülőbb vizsgálatok előfeltételeit kívánják megteremteni abban a reményben, hogy ez a gyakorlat szempontjából is gyümölcsöző lesz.

4. A püspöki konferenciák bizonyára tudatában vannak annak, hogy lelkipásztori gondoskodásukat az ország különféle iskoláiban tanuló egész katolikus ifjúságra ki kell terjeszteniük¹, a Katolikus Nevelés Ügyének Szent Kongregációja most mégis rájuk bízva jelenlegi dokumentumát.

Nekik kell gondoskodniuk arról, hogy különböző szinteken nevelési tervet dolgozzanak ki, amely megfelel a ma katolikus iskolákban tanuló ifjúság integrális nevelésére vonatkozó igényeknek. Ügyeljenek arra is, hogy ez a nevelési terv megvalósuljon. A Szent Kongregáció ezen túl felhívja a nevelés összes felelőseit – a szülőket, az oktatókat, a fiatalokat, az iskolai hatóságokat –, hogy ide összpontosítsák minden erejüket és minden rendelkezésükre álló anyagi eszközt, hogy ezek segítségével a katolikus iskola valóban a társadalom javát szolgáló és egyúttal apostoli munkát végezzen.

¹ Vö.: II. Vatikáni Zsinat Nyilatkozat a keresztény nevelésről, *Gravissimum Educationis*, 7.

I. A katolikus iskola és az Egyház küldetése az emberek üdvösségének szolgálatára

Az Egyház küldetése az emberek üdvösségének szolgálatára

5. Az Atyaisten – szeretetének titokzatos terve szerint –, amikor elérkezett az idők teljessége, elküldte Egyszülött Fiát, hogy meghirdesse a földön Isten országát, és véghez vigye az emberek újjáalkotásának művét. Jézus Krisztus a Szentlélektől éltetett látható szervezetként megalapította az Egyházat, hogy az folytassa az Ő üdvözítő munkáját.

6. Az Egyház – ugyanettől a Lélektől vezetve – mind mélyebben igyekszik önmagába nézni, és elmélkedik létének, küldetésének misztériumáról.² Így újra meg újra tudatosítja Krisztussal való élő kapcsolatát, „hogymind nagyobb világosságot, új erőt és mind nagyobb örömet találjon saját küldetésének betöltésében, és jobb utakat, módokat leljen arra, hogy szorosabbá, hatékonyabbá és gyümölcsözőbbé tegye az emberiséggel való együttműködését, amelyhez maga is hozzátartozik, bár sajátos, eltéveszthetetlen jellegzetességei folytán külön helyet foglal el benne”.³ Ennek szolgálatára is rendeltetett, hogy az emberiség eljusson saját teljességére Krisztusban.

7. Az Egyháznak tehát az a küldetése, hogy hirdesse az evangéliumot, vagyis nyilvánítsa ki mindenki előtt az üdvösség örömhírét, a keresztség által támasszon új teremtményeket Krisztusban, és nevelje őket arra, hogy istenfiúságuk tudatában, ahhoz illően éljenek.

Milyen eszközök állnak az Egyház rendelkezésére küldetésének betöltésekor?

8. Az Egyház, hogy az emberek üdvösségének szolgálatára irányuló küldetését betöltse, főként azokkal az eszközökkel él, amelyeket maga Jézus Krisztus bízott rá, de nem hanyagol el más eszközöket sem, amelyek különböző korokban és különféle kultúrákban alkalmasak arra, hogy természetfölötti céljához közelebb segítsék, és előmozdítsák az emberi személy kibontakozását. Az Egyház úgy feje ki a maga küldetését, hogy eszközeit az idők változó körülményeihez és az emberi nem új meg új szükségleteihez alkalmazza.⁴ Az Egyház, miközben találkozik a különböző kultúrákkal és szembekerül az emberiség soha meg nem szűnő felfedezéseivel, a hit hirdetése által kinyilatkoztatja „minden kor emberének azt a minden emberit meghaladó célt, amely egyedül képes arra, hogy az életnek teljes értelmét megadja.”⁵ Az Egyház ennek a küldetésnek szolgálata közben hozza létre a maga iskoláit, mert egészen különleges eszközt lát bennük a teljes ember kifermálására. Valóban, az iskola olyan központ, ahol kidolgoznak, és nemzedékről nemzedékre hagyományoznak egy sajátos képet a világról, az emberről és a történelemről.

² Vö.: VI. Pál enciklikája, *Ecclesiam suam*, 7.

³ Ugyanott, 13.

⁴ Vö.: II. Vatikáni Zsinat *Lelkipásztori konstitúció az Egyház helyzetéről a mai világban – Gaudium et spes*, 4.

⁵ VI. Pál allokúciója Gabriel-Maria Garrone bíboros úr őeminenciájához, 1972. november 27-én.

Mit jelent a katolikus iskola az Egyház üdvösséget szolgáló küldetésének betöltésében?

9. A katolikus iskola: része az Egyház üdvösséget szolgáló küldetésének különösen a hitre való nevelés kötelességének vonalán. Az Egyház nem felejtheti, hogy „az emberi öntudatot és lelkiismeretet Krisztus egyidejű teljességre hívta meg, hogy részük lehessen, amint végső soron az emberhez illik, az igazságnak és a kegyelemnek isteni ajándékaiban”.⁶ Ezért kötelességének tekinti, hogy fiaiban fejlessze az új életre való újjászületésük mind teljesebb tudatosítását.⁷ Jézus Krisztus evangéliumában egészen kifejezetten megvan az az igény, hogy belegyökerezzenek a hívek lelkébe és életébe. Épp ez a célja a katolikus iskola nevelési tervének is, amelynek számot kell vetnie a mindenkori művelődési viszonyokkal.

Az Egyház nevelésre irányuló elkötelezettsége és a kulturális pluralizmus

10. A századok folyamán az Egyház „mindig az isteni igazság teljességére”⁸ tekintve egyre közelebb férkőzött a műveltség forrásaihoz és értékeihez, hogy elmélyítse a kinyilatkoztatást, és mind elevenebbé tegye a világgal folytatott építő párbeszédet. Az Egyház attól a hittől indítva, amely által rendíthetetlenül hiszi, hogy az Úr Lelke vezeti, azon igyekszik, hogy korunk eseményeiben, igényeiben és törekvéseiben fölismerje azokat a kihívásokat⁹, amelyeknek meg kell felelnie, hogy megvalósíthassa Isten tervét.

11. A mai társadalomban, amelyet más jellegzetességek között a művelődés pluralizmusa jellemez, az Egyház égető szükségét érzi annak, hogy biztosítsa a keresztény gondolkodás jelenlétét, hiszen az a fölfogások és magatartások sokféleségében érvényes kritériumot ad a megkülönböztetéshez: „Ha mindent Jézus Krisztusra vonatkoztatunk, meg tudjuk különböztetni az értékeket, amelyek az embert emberré teszik, a negatív értékektől, amelyek az emberi méltóságot lerombolják”¹⁰.

12. Ezért tehát a művelődés pluralista jellege arra készíti az Egyházat, hogy sokszorozza meg nevelői igyekezetét, mert csak így alakíthat ki erős személyiségeket, akik képesek arra, hogy ellenálljanak a csüggesztő relativizmusnak, és keresztségük követelményeinek megfelelően éljenek. Ezen túl ugyanez arra is ösztönzi, hogy fejlessze a hiteles keresztény közösségeket (amelyek épp élő és tevékeny kereszténységük erejében – a dialógusra készen – eredeti és pozitív módon közreműködhetnek az örök Város építésében) és evégett megint csak nevelői igyekezetének hatékonyabbá tételére készíti. Ugyanezek a célkitűzések a jelenkori műveltség más jellegzetes fényeinek: a materializmusnak, a pragmatizmusnak, a technicizmusnak megfontolása miatt is parancsolóan lépnek az Egyház elé.

13. Az Egyház látva a művelődés pluralista jellegét, el akarja érni ezeket a célokat, s evégett ragaszkodik az iskolarendszer pluralizmusának elvéhez, a különböző iskolai szervezetek egy idejű létezéséhez és – ha lehetséges – együttműködéséhez, mert ez teszi lehetővé, hogy a fiatalok kialakítsák magukban az értékelésnek azon kritériumait, amelyek egy sajátos világfelfogáson alapszanak. Továbbá, hogy fölkészüljenek egy közösség s azon át a társadalom kialakításában való tevékeny részvételükre.

14. Ebben a távlatban a katolikus iskolának sajátos szerep jut a különböző nemzetek iskolarendszerében figyelembe véve a környezetnek, a társadalmi szöveggösszefüggésnek

⁶ VI. Pál enciklikája *Ecclesiam suam*, 15.

⁷ Vö.: II. Vatikáni Zsinat, *Gravissimum Educationis*, 3.

⁸ II. Vatikáni Zsinat – dogmatikus konstitúció *Az isteni kinyilatkoztatásról*, *Dei Verbum*, 8.

⁹ Vö.: II. Vatikáni Zsinat – Lelkipásztori konstitúció: *Az Egyház a jelen világban*, *Gaudium et Spes*, 11.

¹⁰ VI. Pál allokúciója az O. I. E. C. IX. kongresszusán az *Osservatore Romano* 1974. június 9-i számában.

különbéféle változatait és lehetőségeit. Az Egyház azzal, hogy egy ilyen választási lehetőséget kínál föl, igyekszik megfelelni az együttműködés parancsának, amely manapság a pluralizmustól megjellegzett világban jelentkezik, és hozzájárul a tanítás szabadságának teljesebbé tételéhez. Hiszen fönntartja és biztosítja a szülők lelkiismereti szabadságát és jogát arra, hogy megválaszthassák azt az iskolát, amely legjobban megfelel nevelési elképzeléseiknek.¹¹

15. Végül az Egyház mélységesen meg van győződve arról, hogy a katolikus iskola, amikor fölkinálja korunk embereinek a maga nevelési elgondolását, pótolhatatlan és égetően fontos egyházi küldetést tölt be. Az Egyház ugyanis a katolikus iskola által sajátos módon részt vállal a kulturális párbeszédben, s ezzel elősegíti a valóságos fejlődést, amely az ember teljes kifermálódásához vezet. A katolikus iskola nemléte mérhetetlen veszteséget jelentene¹² a művelődés, az ember s annak természetes és természetfölötti rendeltetése számára.

¹¹ Vö.: II. Vatikáni Zsinat, Nyilatkozat a keresztény nevelésről, *Gravissimum Educationis*, 8.

¹² Vö.: VI. Pál allokúciója az O. I. E. C. IX. kongresszusán az *Osservatore Romano* 1974. június 9-i számában.

II. A katolikus iskola körül fölmerülő mai kérdések

16. Az Egyház – megfontolva saját üdvösséget szolgáló küldetését – a katolikus iskolát úgy tekinti, mint kiváltságosan alkalmas helyet híveinek teljes emberré nevelésére, s mint az egész emberiségnek nyújtott igen-igen fontos szolgálatot. Ugyanakkor nem veszi hallatlanra azt a sokfajta fenntartást és sokrendű ellenvetést, amely különböző tájakról a katolikus iskolával szemben hangot kap, kétségbe vonva annak létjogosultságát és tényleges hatékonyságát. Valójában ezt a kérdést egy tágasabb kérdéskörben kell elhelyezni, amely megkérdőjelez minden intézményt mint intézményt egy olyan társadalomban, amelynek mint a mainak, legfőbb jellegzetessége a mind gyorsabb és mind mélyebbre ható változékonyság.

Ellenvetések a katolikus iskola ellen

17. Abban a vitában, amely a katolikus iskola körül kialakult, kirajzolódik az ellenvetéseknek, nehézségeknek, ellenjavaslatoknak néhány jellegzetes góca. Ezeket érdemes felidézni, hogy eszmélésünk abban a tényleges szövegösszefüggésben maradjon meg, amelyben tájékozódást keres, és hogy összeszedhessük azokat a szempontokat, amelyek a tanárokat arra ösztönözhetik, hogy nagy erőfeszítéssel igyekezzenek megfelelni a jelen világban betöltött küldetésük követelményeinek.

18. Elsősorban jó, ha számon tartjuk, hogy sokan vannak az Egyházban és az Egyházon kívül is, akik – valamiféle rosszul értelmezett laicitásból – küzdenek a katolikus iskola mint intézmény ellen. Ezek lehetetlennek tartják, hogy az Egyház (tagjainak egyéni tanúságtételén túl) felkínálhatja intézményeinek sajátos tanúságtételét is, amelyek például az igazság keresésére vagy könyörületes szeretet gyakorlására alakultak.

19. Más ellenvetések azt állítják, hogy a katolikus iskola egy emberi intézményt vallásos és felekezeti célok eszközévé próbál alacsonyítani. A keresztény nevelést valóban megkísérti az úgynevezett prozelitizmus kockázata, a művelődésnek egyoldalú szemlélete, de csak akkor, ha tévesen értelmezik és gyakorolják. Ám azt sem szabad feledni, hogy a teljes nevelés kivédhetetlenül magában foglalja a vallási dimenziót, hiszen az hatékonyan hozzájárul a személyiség többi vonatkozásának kibontakozásához, s ennyiben beleépül az általános nevelésbe.

20. Mások szerint a katolikus iskola idejétmúlt intézmény, amely a múltban fontos, hiánypótló szerepet töltött be, de nincs többé létjogosultsága egy olyan korban, amelyben a civil társadalom magára vállalja az iskolai szolgálat megszervezésének feladatát. Való igaz, hogy az állam egyre inkább magának igényli a nevelés és oktatás intézményrendszerének kialakítását, s azzal, hogy nemzeti szinten egységesített és semlegesnek hirdetett nevelő intézményeket hoz létre, fenyegeti a természetes közösségek fennmaradását, pedig ezek az életről alkotott közös felfogásra épültek. A katolikus iskola ennek a helyzetnek láttán azzal lép elő, hogy reális alternatívát kínál az egyházi közösség ama tagjainak, akik erre igényt tartanak.

21. Igaz, hogy néhány országban a katolikus iskola kénytelen volt nevelő tevékenységét bizonyos mértékben a társadalomnak jobb módú rétegeire korlátozni, s ezzel azt a látszatot keltette, hogy nevelésével hozzájárul egy társadalmi és gazdasági diszkrimináció fenntartásához. Ez azonban csak ott történik meg, ahol nem veszik figyelembe, mennyi előnnyel jár az, hogy alternatívát kínálva jelen van a mai pluralista társadalomban, s így akadályokat gördítenek széles körű jelenléte elé.

22. Az előzőkkel összefüggenek azok az ellenvetések, amelyek a katolikus iskola nevelési eredményeire hivatkoznak. Nemegyszer szembetalálkozik azzal a váddal, hogy nem tud

meggyőződéses, hűséges, a társadalmi és politikai küzdelemre felkészült keresztényeket nevelni. Ez a kockázata kivédhetetlenül megvan a nevelői igyekezetnek: nem volna helyes, ha hagynánk, hogy elcsüggedjenek a látszólagos vagy valóságos sikertelenségek, mert nagyon sokféle tényező hat a növendékek formálódására, másfelől pedig a nevelés eredménye gyakran később mutatkozik meg.

23. Mielőtt lezárnók a katolikus iskola ellen felhozott ellenvetéseknek ezt az áttekintését, nem kerülhetjük ki azt, hogy szóvá tegyük, milyen viszonyok között valósul meg manapság az iskoláztatásra vonatkozó igyekezet: mindenütt, de különösen az Egyházban. A mai társadalomban, amely oly gyorsan fejlődik, az iskoláztatás kérdése mindenhol súlyos gondokat vet fel. A II. Vatikáni Zsinat elindított olyan kezdeményezéseket, amelyeket némelykor tévesen értelmeztek, és így is valósítottak meg.

Ezen túl nagyon nehéz felkészült oktató személyzetet és anyagi forrásokat találni. Némelyek úgy vélik, hogy ilyen körülmények között az Egyháznak le kell mondania a katolikus iskolákban betöltött apostoli küldetéséről, és erőit egy közvetlenebb evangelizátori tevékenységre kell irányítania az életnek olyan területein, amelyeket előbbre valónak gondolnak s az Egyház lelki küldetésének kifejtésére alkalmasabbnak. Vagy talán lekipásztori gondoskodását pusztán az állami iskolák szolgálatára kellene szánnia. Ez a megoldás ellenkeznék a Zsinat irányelveivel, de azontúl szemben állna az Egyház sajátos küldetésével és a keresztény nép valóságos igényeivel is. A következő megfontolások célja épp ennek igazolása.

A mai iskola néhány jellegzetessége

24. A katolikus iskola valóságos helyzetét nem ragadhatjuk meg tisztán, ha nem állítjuk be annak a mai kérdéskörnek tágasabb szövegösszefüggésébe, amely általában az iskolára vonatkozik. Ha figyelmen kívül hagyjuk azoknak a panaszait, akik a descolarizációt – az „iskolátlanitást” – tűzték zászlajukra (olyan elmélet ez, amelynek ma már szemlátomást csökken a népszerűsége), azt mondhatjuk, hogy az iskolának a mai társadalomban egyre kitüntetettebb hely jut részben annak a szerepnek következtében, amelyet úgy tölt be, mint „mindenki iskolája” (amelyben tevékeny részt vesznek a szülők is, s a lehetőségek demokratikus módon egyenlővé válnak), részben mert egyre inkább s mind elszántabban úgy lép fel, mint „minden időt betöltő iskola”, amely összefogja és alkalomadtán föl is vállalja a többi intézmények nevelői feladatát is, részben mert egyre hosszabb a kötelező iskolai oktatás ideje.

III. Az iskola: hely, ahol az ember – a műveltség rendszeres és kritikus elsajátítása közben – emberré válik

25. Hogy igazi mélységében megértsük, mi a katolikus iskola sajátos küldetése, célszerű tisztázni „az iskola” fogalmát, és megállapítani, hogy ahol nincs „iskola”, és az iskolának jellegzetes alkotó elemei hiányoznak, ott „katolikus” iskoláról sem lehet szó.

Mik a feladatai „az iskolának általában”?

26. Ha figyelmesen megvizsgáljuk azokat a különböző meghatározásokat, amelyeket az iskoláról és az iskolai intézmények területén különféle szinteken jelentkező újító kísérletekről adnak, megegyezhetünk az iskola fogalmának olyan meghatározásában, hogy az iskola: hely, ahol a műveltség módszeres és kritikus elsajátítása által kiformalódik a teljes ember. Valóban: az iskola kiváltságos helye annak az egész embert alakító fejlődésnek, amely a kulturális örökséggel való élő és éltető találkozás során valósul meg.

27. Ez azt is jelenti, hogy az iskolában ennek a találkozásnak nagy gonddal és körültekintéssel kell megtörténnie: úgy, hogy az örök értékeket szembesítik a jelen szövegösszefüggéssel, és belé is oltják abba. Hiszen a műveltségnek, hogy nevelő erővé legyen, össze kell kapcsolódnia annak a kornak problematikájával, amelyben a fiatal élete zajlik. Az iskolának az a dolga, hogy a diákot értelmének gyakorlására készítse, fejlesztve az értelemnek az összefüggések tisztázására és az igazság fölfedezésére irányuló képességét és kibontakoztatva a tapasztalásra, továbbá az átélt bizonyosságok megragadására irányuló érzéket. Az iskola, amely nem valósítja meg ezt a feladatát, s amely épp ellenkezőleg, előre gyártott gondolkodási elemeket kínál fel, épp ez által akadályosítja annak, hogy diákjainak személyisége kifejlődjék.

Iskola és világnézet

28. Az eddig elmondottakból kirajzolódik annak szükségessége, hogy az iskola szembesítse saját nevelési programját, annak tartalmait és módszereit azzal a világnézettel, amelyből táplálkozik, s amelytől minden függ az iskolában.

29. Valóban elkerülhetetlen, hogy az iskola burkoltan vagy kifejezetten valamely határozott világnézetre hivatkozzék, hiszen ez beletartozik minden választás belső történéseibe. Ezért döntő fontosságú, hogy az iskolai közösségnek minden tagja szeme előtt tartsa ezt a világgépet, bár az öntudatosságnak más és más fokán; ha másért nem, az oktatás egységének biztosítása végett. Ténylegesen minden világgép egy határozott értékrendre épül, amelyben hiszünk, és amely a mestereknek meg a felnőtteknek nevelői tekintélyét megalapozza. Ne feledjük, hogy az iskola azért tanít, hogy neveljen, vagyis hogy belülről alakítsa az embert, s megszabadítsa őt azoktól a körülményektől, amelyek meggátolhatnák abban, hogy egészen emberként éljen. Ezért az iskolának olyan nevelési tervből kell kiindulnia, amely céltudatosan a személyiség teljes kifejlesztésére irányul.

30. Az iskolának mint nevelő intézménynek kifejezett feladata, hogy feltárja a műveltségnek erkölcsi és vallási dimenzióit, épp azért, hogy megmozgassa az egyén lelki működését, és segítse őt abban, hogy az erkölcsi szabadsághoz eljusson. Ez ráépül a pszichológiai értelemben vett szabadságra, de tökéletesíti is azt. Am erkölcsi szabadság csak az abszolút értékekkel kapcsolatban lehetséges: ezektől függ az emberéletének értelme és

értéke. Ezt azért hangsúlyozzuk, mert a nevelés területén is megmutatkozik az a törekvés, hogy értékmérőként a korszerűséget fogadjuk el. Ezzel azonban együtt jár annak a kockázata, hogy míg átmeneti és felszínes divatoknak igyekszünk megfelelni, elvesztjük szemünk előtt a mai világ mélyebb igényeit.

Az iskola a jelenkor társadalmában

31. A mai társadalmat a természettudományos és technikai fejlődés jellemzi, amely személyiségvesztésbe és eltömegesedésbe torkollhat. Ha ennek a társadalomnak mélyebb igényeire figyelünk, és ezeknek illő módon meg akarunk felelni, nyilvánvalóvá lesz előttünk, hogy az iskolának valóban nevelő jellegűnek kell lennie, mégpedig oly fokon, hogy tudjon erős, felelős, szabad és erkölcsileg helyes döntésekre képes személyiségeket nevelni. Ezt a jellegzetességet még könnyebben meg lehet közelíteni akkor, ha az iskoláról úgy gondolkodunk, mint olyan intézményről, amelyben a fiatalokat alkalmassá tesz arra, hogy fokozatosan rányíljanak a valóságra, és kialakítsanak maguknak egy határozott világnézetet.

32. Ha így látjuk magunk előtt, az iskolának nemcsak a kulturális értékekkel kapcsolatban kell egy határozott választásig eljutnia, hanem azokat az életértékeket is meg kell választania, amelyeknek jelen kell lenniük minden tevékenységében.

Ezért olyan közösségként kell megformálódnia, amelyben az értékek a közösséget alkotó különböző tagok hiteles kapcsolatában jelennek meg és egy nem pusztán egyéni, hanem közös világnézeti elkötelezettségben is, amely az iskolát élteni.

IV. A katolikus iskola nevelési terve

A katolikus iskola sajátos jellege

33. Miután meghatároztuk a katolikus iskolának mint iskolának jellegzetességeit, most foglalkozhatunk azzal, hogy mi különbözteti meg a többi iskolától mint katolikus iskolát. Ebben a vonatkozásban meghatározó jelentősége van annak, hogy a valóságról alkotott igazi keresztény felfogásra épít. Ennek a világlátásnak középpontja Krisztus.

34. A katolikus iskola nevelési tervének Krisztus az alapja. Ő az, aki az emberi létnek új értelmét kinyilatkoztatja, és érvényre juttatja. Át is alakítja az emberi létet, mert képessé teszi az embert arra, hogy isteni módon éljen, vagyis gondolkodását, akaratát, cselekvéseit az Evangéliumhoz igazítsa, s a boldogságokat tegye életének normájává.

Az iskola épp azzal válik katolikussá, hogy – bár más-más fokon – az iskolai közösség minden tagja osztozik a keresztény világlátásban, s ezt ki is jelentik. Így ebben az iskolában az evangéliumi elvek válnak nevelési eszménnyé, belső ösztönzővé és egyúttal végső céllá.

35. Ily módon a katolikus iskola tudatosan arra kötelezi el magát, hogy az egész kifejlesztésén munkálkodjék, hiszen Krisztusban, a tökéletes emberben, minden emberi érték teljesen kibontakozik, és egymásba fonódik. Ez adja a katolikus iskolának legsajátosabban katolikus jellegét, és ebben gyökerezik az a kötelessége, hogy tisztelje az emberi értékeket, érvényre juttatva sajátos, nekik kijáró autonómiájukat, s közben betöltse sajátos küldetését, amely minden ember szolgálatára kötelezi. Mert hiszen Jézus Krisztus fölemeli és megnemesíti az embert, értékesebbé teszi az emberi létezését, ő az az életeszmeny és példakép, amelyet a katolikus iskola a fiatalok elé állít.

36. Ha tehát a katolikus iskola, mint minden más iskola, arra a célra van rendelve, hogy kritikusan és módszeresen átadja a műveltséget, és ezáltal a személy teljes kiformalódásán munkálkodjék; ezt a célt a keresztény világlátás szerint igyekszik elérni, ezáltal kapja meg „az emberi kultúra a maga előkelő helyét az ember hivatásának teljes egészében”¹³.

Számba véve azt, hogy a történelemben élő ember a Krisztustól megváltott ember, a katolikus iskola azon fáradozik, hogy kialakítsa a keresztény emberben azokat az erényeket, amelyek sajátos jelleget adnak neki, és képessé teszik arra, hogy Krisztusban új életet éljen, és szavára hallgatva hűségesen együtt munkálkodjék vele Isten országának építésén.¹⁴

37. Mindezek tisztázása után megjelölhetjük a katolikus iskola feladatait, és kifejthetjük belső tartalmait. Feladata, hogy szintézist teremtsen egyfelől a műveltség és a hit, másfelől a hit és az élet pólusai közt. Ez a szintézis a különböző tudományszakokba rendeződött emberi tudás sokféle tartalmának integrációja által valósulhat meg az evangéliumi üzenet fényében és azoknak az erényeknek kidolgozásával, amelyek a keresztény embert jellemzik.

Szintézis a hit és a műveltség között

38. A katolikus iskola miközben tanító tevékenységével segíti növendékeit abban, hogy a hit és a műveltség között szintézist teremtsenek, a tudásnak mint olyannak nagyon mély értelmezéséből indul ki. Semmiképpen sem óhajtja az oktatást eltéríteni attól a céltől, amelyre az az iskolai nevelésben természete szerint irányul.

39. Ennek az alap gondolatnak megfelelően minden tudományszakot a rá jellemző módszer teljes tiszteletével kell művelni. Hiba volna tehát az iskolában tanított tárgyakat úgy

¹³ Vö.: II. Vatikáni Zsinat, Lelkipásztori konstitúció az Egyház helyzetéről a mai világban, Gaudium et Spes, 57.

¹⁴ Vö.: II. Vatikáni Zsinat, Nyilatkozat a keresztény nevelésről, Gravissimum educationis, 2.

kezelni, mintha a hit egyszerű szolgálói vagy apologetikus célokra felhasználható eszközök volnának. Ezek a tantárgyak lehetővé teszik, hogy a növendékek elsajátítsanak különböző technikákat, ismereteket, gondolkodási módszereket, erkölcsi és társadalmi készségeket, amelyek aztán képessé teszik őket arra, hogy személyiségüket kifejlesszék, és tevékeny tagként beleilleszkedjenek az emberi közösségbe. Így nem pusztán elsajátítandó ismereteket nyújtanak, hanem értékekre is felhívják a figyelmet, amelyeknek vonzásába be kell állni, és különösen az igazság feltárására nevelnek.

40. Ha a katolikus iskola nevelői küldetését ilyen átfogó módon értelmezzük, ennek fényénél a mester a lehető legkedvezőbb helyzetbe kerül, hogy növendékét elindítsa a hit elmélyítésének útján, és ugyanakkor abban is segítségére legyen, hogy az emberi tudást a hit adataival megvilágítsa, gazdagítsa. A tanítás számos alkalmat kínál neki arra, hogy növendékei előtt megnyissa a hit látóhatárát, de ezeken az alkalmakon túl a keresztyén nevelő ahhoz is ért, hogy kiaknázza mindazt, amivel az iskolai tantárgyak valóságosan hozzájárulhatnak a keresztyén személyiség kibontakoztatásához. Alakítani tudja a tanulók lelkét és szívét, hajlandóvá teszi őket arra, hogy személyes, teljes odaadással Krisztushoz ragaszkodjanak, és az a gazdagodás is ebben erősítse meg őket, amelyet a műveltség ad az emberi személynek.

41. Mindezeket túl az iskola úgy néz az emberi tudásra, mint fölfedezni való igazságra. Amennyiben a különféle ismereteket úgy tiszteljük és terjesztjük elő, mint annak az emberi szellemnek megnyilatkozásait, amely teljes szabadsággal és felelősségtudattal keresi az igazságot; annyiban már ezek valamiképpen keresztyének is, hiszen az igazság feltárása és elismerése a teljes igazság kutatására vezeti az embert.

Az a mester, aki jártas saját szaktudományában, és ugyanakkor megvan benne a keresztyén bölcsesség is; annak értelmét is átadja tanítványának, amire tanítja, s elvezeti őt a szavakon túlra, a teljes igazság szívébe.

42. Az emberiség kulturális örökségébe az „igaz” sajátos körén kívül más értékek is tartoznak. Amikor a keresztyén mester segíti növendékét abban, hogy összegyűjtse, latra vesse, és magáévá tegye ezeket az értékeket, akkor fokról fokra az örök valóságok irányába állítja őt be. Ez a teremtetlen ősforrás felé törekvő dinamizmus teszi olyan fontossá a tanulást a hit növekedésében.

43. Épp ezért a katolikus iskola sajátos céljának megvalósulása nem annyira a kiválasztott tananyagtól, programoktól függ, hanem főként az iskolában munkálkodó személyektől. Nagyon nagy részben a mesterek tehetségén múlik, hogy a tanítás a hit iskolájává legyen, vagyis a keresztyén üzenetnek átadásává. A műveltség és a hit szintézise a másik szintézis által születik meg, amely a nevelő személyiségében jön létre a hit és az élet között. Mivel ily rangos feladatra szól a hivatásuk, az a dolguk, hogy az egyetlen Mestert, Krisztust követve ne csak szavakkal tárják elő a keresztyén misztériumot, hanem minden mozdulatukkal, egész magatartásukkal is.

Ebből érthető, hogy alapvető különbség választja el egymástól azt az iskolát, amelyben a tanítást áthatja a keresztyén szellem, s azt, amely beéri azzal, hogy a többi iskolai tantárgy mellé odaillesze a hittant is.

Szintézis a hit és az élet között

44. A tanítás, mivel a valóságos értékeknek igazi elsajátítására törekszik, a maga apostoli dimenziójában nem elégszik meg a hit és a műveltség szintézisével, hanem azon fáradozik, hogy a növendékekben a hit és az élet személyes szintézisét is létrehozza.

45. A katolikus iskola sajátos elkötelezettségként felvállalja a növendék keresztyén személyiségének teljes formálását: ma különösen, hiszen számot kell vetnünk azzal, hogy a család és a társadalom e téren nem teszi meg, ami rajta áll. Ami a diák hitének és életének

szintézisét illeti, a katolikus iskola tudatában van annak, hogy az ember egy meg-megújuló megterés folyamatában válhatik azzá, aminek Isten szánta. Megtanítja a fiatalokat arra, hogy személyes életük különféle helyzeteiben Istennel párbeszédet folytassanak. Ezen fölül ösztökéli őket, hogy nőjenek ki az individualizusból, és a hit fényénél fedezzék föl: arra hivatottak, hogy felelős módon éljenek, vállalják a többi emberrel való szolidaritás sajátos hivatását. Az emberi létezés logikája magától arra készíti őket, hogy mint keresztények kötelezzék el magukat Isten szolgálatára, saját testvéreik javának előmozdítására, s arra, hogy átalakítsák a világot, hadd változzék az emberek otthonává.

46. A katolikus iskola megtanítja a fiatalokat arra, hogy értelmezzék a mindenség hangját, amely előttük a Teremtőt nyilatkoztatja ki, s hogy a tudomány hódításai által jobban megismerjék Istent is meg az embert is. A növendék a mindennapos iskolai életben megtanulja, hogy a világban való tevékenysége közben hivatása szerint élő tanúságot kell tennie arról a szeretetről, amellyel Isten az emberekhez fordul. Hiszen része egy olyan üdvösségtörténetnek, amely végső értelmét Krisztusban, minden ember üdvözítőjében találja meg.

47. A katolikus iskola – tudván: nem elegendő a kereszténységhez, hogy újjászülettünk a keresztségben, hanem élni és cselekedni is kell az Evangélium szerint – igyekszik megteremteni az iskolai közösség világában egy olyan légkört,¹⁵ amely segíti a növendéket abban, hogy mind érettebben élje a hitét, és fokozatosan kialakítson magában egy olyan állásfoglalást, amely lehetővé teszi számára a keresztségből eredő sokféle felelősség vállalását. Érvényre juttatja a nevelésben azt, hogy a keresztény tanítás pótolhatatlan jelentőséget tulajdonít az erényeknek, mint maradandó és mély beállítódásoknak, amelyeknek fokozatosan ki kell alakulniuk a lelkiismeretben. Ezeket a teológiai erények teszik teljessé, s felmagasztalják őket a szeretetben, amely szinte lelkükké válik, s az erényes embert kereszténnyé teszi. A nevelő tevékenység középpontja mégis Krisztus. Ő az eszménykép, akihez a keresztényeknek saját életüket igazítaniuk kell. A katolikus iskola ebben különbözik az összes többi iskolától. Azok beérik azzal, hogy az embert igyekeznek kialakítani, ez a keresztény kialakításán fáradozik, hogy tanítása és tanúságtétele által megismertesse a meg nem kereszteltekkel is Krisztus misztériumát, amely minden ismeretet meghalad.¹⁶

48. A katolikus iskola sajátos nevelő munkája során kapcsolatot tart különböző más nevelő intézményekkel (ezek a családon túl a keresztény közösségek, plébániai csoportok, az ifjúsági egyesületek, kulturális és sportszervezetek stb.). De azt sem szabad feledni, hogy sokféle módon több más társadalmi tényező is forrása lehet az ismeretszerzésnek és a műveltségben való részesedésnek. Ezzel az úgynevezett „párhuzamos iskolával” kapcsolatban fontos a valóságos iskola tevékeny jelenléte, amely rendszeres és kritikus neveléssel felkészíti a fiatalokat valamiféle önellenőrzésre és önuralomra.¹⁷ Ez teszi majd őket képessé arra, hogy szabadon és öntudatosan válogassanak azok között az üzenetek között, amelyeket a hírközlő eszközök felkínálnak nekik. Meg kell tanítani őket arra, hogy az információkínálatot személyes, kritikus ítéletüknek vessék alá,¹⁸ szerencsés szintézist alakítsanak ki, és az információkat beleépítsék emberi és keresztény kultúrájukba.

A hitoktatás

49. A katolikus iskola sajátos küldetésének megvalósítása közben – amely abban áll, hogy rendszeresen és kritikusan átadja a műveltséget a következő nemzedéknek a hit fényénél, és neveljen a keresztény erényekből fakadó életre, kibontakoztatva a kettős szintézist a

¹⁵ Vö.: ugyanott, 8.

¹⁶ Vö.: Ef 3,18–19.

¹⁷ Vö.: A II. Vatikáni Zsinat lelkipásztori utasítása, *Communio et progressio*, 67.

¹⁸ Ugyanott, 68.

műveltség és a hit meg a hit és az élet között – tudatában van annak, mily fontos tanítania az evangéliumi tanítást, amint az a katolikus Egyházban tovább hagyományozódik. Hiszen ez a nevelő munka alapja, ez vezeti el a növendéket tudatos döntéshez, hogy elkötelezetten és következetesen éljen.

50. Anélkül, hogy érdeme szerint foglalkoznánk mindazokkal a kérdésekkel, amelyeket az iskolai hitoktatás felvet, nyomatékosan kijelentjük, hogy bár ez az oktatás nem merülhet ki az iskola tantervébe beillesztett „hittani kurzusokban”, mégis egyértelműen meghatározott módon és módszeresen kell végezni az iskolában, hogy a növendékek gondolkodásában ne kerüljön veszélybe az egyetemes emberi kultúra és a vallási kultúra egyensúlya. Mindamellet ez az oktatás alapvetően különbözik a többi tantárgy oktatásától, mert nemcsak az a célja, hogy az értelmet elvezesse a vallási igazságokhoz, hanem hogy az egész embert Krisztus tanítványává tegye.

51. Bár elismerjük, hogy a katekézis igazi helye a család, amelyet más keresztény közösségek is segítenek, kiváltképpen a plébánia közössége; mégsem lehet eléggé hangsúlyozni azt, hogy milyen szükséges és fontos a katolikus iskolában végzett katekézis is, általa juthatnak el a fiatalok a hitben való érettségig.

52. Ezért a katolikus iskola szorgalmasan gyűjtse össze a lélektan, a pedagógia és különösképpen a katekétika fejlődéséből adódó megfontolásokat, s még ezeknél is gondosabban az illetékes egyházi szervek útmutatását és rendelkezéseit. Azt is tartsa kötelességének, hogy az iskolában folytatott katekézis munkásait mind tökéletesebben készítse elő feladatuk végzésére, s így segítse elő azt, hogy az Egyház katekétai küldetését mind eredményesebben töltse be.

A katolikus iskola a keresztény nevelő közösség találkozásának helye

53. Az eddig kifejtettek alapján úgy illik, hogy a katolikus iskolák „mindazok találkozási helyeként jelentkezzenek a társadalomban, akik a krisztusi értékrendnek akarnak érvényt szerezni az egész nevelés területén”¹⁹. A katolikus iskolának – sokkal inkább, mint az összes többinek – azon kell lennie, hogy életértékeket adjon át. Nevelési programja, mint láttuk, arra irányul, hogy Krisztushoz kapcsoljon a hit által, aki minden értéknek mértéke. Ám a hit főként személyes kapcsolatok által gyökerezik meg az emberben, olyanok között, akik mindennapos érintkezésben vannak a valósággal. A keresztény hit is egy közösség ölen születik és növekszik.

54. Ezért a katolikus iskola közösségi dimenzióját nemcsak az ember természete és a nevelési folyamat természete követeli, hanem magának a hitnek természete is. A katolikus iskola magát kevésnek ismeri saját nevelői feladatának megvalósítására, ezért tudatában van annak, hogy az őt alkotó közösségnek folytonosan táplálkoznia kell azokból a forrásokból, amelyekből létezésének jogcíme ered. Krisztus üdvözítő üzenetéből, amint az meglegelhető a Szentírásban, a hagyományban (különösen a liturgikus és a szentségi hagyományban), végül azok életpéldájában, akik azt különös erővel élték vagy élnek.

55. A katolikus iskola elveszti létalapját, ha nem keres állandó kapcsolatot az Igével, és nem igyekszik egyre Krisztussal találkozni. A Vele való összeköttetésből merítheti mindazt az erőt, amely szükséges sajátos nevelői szándékának megvalósításához: ahhoz, hogy „életet” adjon „egy a szabadság és a szeretet evangéliumi lelkétől át- meg átvált közösségi és ugyanakkor iskolai környezetnek”²⁰, amelyben a növendék megtapasztalja saját emberi méltóságát, mielőtt még világos fogalma alakulhatna ki róla. A katolikus iskola híven az

¹⁹ VI. Pál allokúciója az O. I. E. C. IX. kongresszusán: Osservatore Romano, 1974. június 9.

²⁰ II. Vatikáni Zsinat: Nyilatkozat a keresztény nevelésről, Gravissimum educationis, 8.

emberi személyre irányuló rendeltetéséhez és ahhoz a híváshoz, amelyet Isten intéz minden emberhez, azon munkálkodik, hogy szabaddá tegye az embert, vagyis olyanná, amilyennek lennie kell, Isten beszélgető-társának, aki képes arra, hogy a szeretetet szeretettel viszonzozza.

56. A katolikus iskolai közösség „erre az alapvető vallási tanításra” építi egész nevelői tevékenységét, ez egyúttal „a keresztény egzisztenciális metafizika alaptétele is”.²¹ A katolikus iskola tehát nem úgy közvetíti a műveltséget, mint a hatalomnak és az uralkodásnak eszközét, hanem mint képességet a közösségteremtésre, emberek, események, dolgok megértésére. Nem az önérvényesítés vagy a gazdagodás eszközeinek tekinti a tudást, hanem inkább olyasminek, amiből kötelezettség fakad a szolgálatra, a többi ember iránti felelősségtudatra.

A katolikus iskola nevelési tervének egyéb vonatkozásai

57. Ha a katolikus közösség választási lehetőséget kínál fel a fiataloknak, hogy a katolikus iskola által a hitre irányuló sajátos képzéshez jussanak, ez éppen nem halmoz fel valami olyanfajta tudást, amely elkülönít a többi embertől és önteltté tesz, kiélezve az ellentéteket; ellenkezőleg előmozdítja, és építi az együttműködést. Megnyílik mások felé, tisztelettel tekint az ő gondolkodás- és életmódjukra, átérzi aggodalmaikat és reményeiket, osztozik életviszonyaikban, és részt vesz fejlődésükben.

58. A katolikus iskolát keresztény eszmények ihletik, ezért különösen érzékeny arra a vágyra, amely a világ minden részében megnyilatkozik egy igazságosabb társadalom iránt, és igyekezik is megfelelni ennek azzal, hogy részt vállal az igazságosság megvalósítására irányuló erőfeszítésekben. Tevékenységét nem korlátozza arra, hogy még akkor is, amikor ellenkezik a helyi gondolkodásmóddal, bátran tanítsa, mik az igazságosság követelményei, hanem törekszik arra is, hogy sajátos közösségében a mindennapi iskolai életben érvényesítse ezeket az elveket. Némely nemzet körében a katolikus iskola annak a jogi és gazdasági helyzetnek következtében, amelyben tevékenykedik, a valóságos szándékával ellenkező tanúságtételnek kockázatát vállalja, mert kénytelen önmagát fenntartani, s ezért főként tehetősebb családok gyermekeit veszi fel. Ez a helyzet nagy gondot okoz a katolikus oktatásügy felelőseinek, mert az Egyház elsősorban azoknak ajánlja fel nevelő szolgálatát, „akik nem rendelkeznek megfelelő anyagi eszközökkel, nélkülözik a család segítségét és érzelmi melegét, vagy távol vannak a hit ajándékától”.²² A nevelés hatékony eszköze az egyén társadalmi és gazdasági előrelépésének, s épp ezért, ha a katolikus iskola figyelmét kizárólag vagy elsősorban a jobb módú társadalmi osztályok tagjaira fordítaná, ezzel hozzájárulna ahhoz, hogy megerősítse többiekénél előnyösebb helyzetüket, és kedvezne egy igazságtalan társadalmi rendnek.

59. Nyilvánvaló, hogy egy olyan nevelési tervnek, amely az egész személyt mélyen elkötelezi, minden benne résztvevő szabad csatlakozására kell számítani. Nem lehet olyasvalami, amit rákényszerítettek az emberekre, inkább felkínált lehetőség, jó hír, s mint ilyent, vissza is lehet utasítani. Mindamelllett, hogy meg lehessen valósítani, hogy hűségesen csatlakozni lehessen hozzá, jó, ha a katolikus iskola számíthat arra, hogy minden munkatársában közös meggyőződések és szándékok élnek.

²¹ VI. Pál: Az áldozat értéke életünkben: Insegnamenti di Paolo VI. 8. kötet (1970) 97.

²² II. Vatikáni Zsinat: Nyilatkozat a keresztény nevelésről, Gravissimum educationis, 9.

Hogyan vesz részt a keresztény közösség a katolikus iskola nevelési tervében?

60. A katolikus iskola azzal, hogy előre kinyilvánítja nevelési tervét, és aztán igyekszik hűségesen igazodni hozzá, hiteles és igaz közösséget alkot, amely miközben betölti hivatását, vagyis közvetíti a műveltséget, segíti minden tagját a keresztény emberre jellemző életstílus vállalásában. Hiszen ebben a környezetben a másik ember tisztelete Krisztus személyének szolgálatává nemesül, az együttműködés a testvériség égboltja alatt valósul meg, s a közjó biztosítására vállalt politikai elkötelezettséget felelősségtudattal veszik magukra, mint az Isten országának építésére irányuló igyekezetet.

61. A közös nevelési terv megvalósítására irányuló felelősségteljes együttműködést a közösség minden tagja – tanárok, szülők, növendékek, hivatali személyzet – egyaránt lelkiismereti kötelességének tekinti, s ki-ki saját szerepe, feladatköre szerint valósítja is. Ez a közteherviselés, amelyet evangéliumi szellemben teljesítenek, természete szerint olyan tanúságtétel, amely nemcsak építi Krisztust a közösségben, hanem bele is sugározza, „jellé” válik mindenki előtt.

A katolikus iskola mint egyházi és társadalmi szolgálat

62. Ilymódon a katolikus iskolai közösség nemcsak növendékeinek s azoknak nyújt pótolhatatlan személyes szolgálatot, akik különböző címen benne munkálkodnak, hanem a társadalomnak is, amelyet ma különösen megoszt a szolidaritás igénye és az individualizmus új meg új változatainak felbukkanása, s amely a katolikus iskola közösségében példát találhat arra, hogyan lehet hiteles közösségek szolgálatába állítani az életünket, s hogyan válnak hitelessé a közösségek épp a közjóra irányuló igyekezet egysége által. A katolikus iskola ezen túl azzal is szolgálatot tesz a mai pluralista társadalomnak, hogy a műveltség és az oktatás világában intézményes módon biztosítja a keresztény jelenlétet, pusztán létezésével felmutatja a hit gazdagságát, feleletként fölkinálva azt mindazon nagy kérdésekre, amelyek kínozzák az emberiséget. Mégis mindennekfölött arra hivatott a katolikus iskola, hogy alázatos és szeretetteljes szolgálatára legyen az Egyháznak azzal, hogy biztosítja jelenlétét a nevelés és az iskoláztatás területén az emberi nem javára.

63. Ha így tesz, „hiteles apostoli munkát” végez.²³ Ezért, aki erre az apostoli feladatra kötelezi el magát, „nélkülözhetetlen és sürgős egyházi küldetést tölt be”²⁴.

²³ Ugyanott, 8.

²⁴ VI. Pál: Giuseppe Lazatti professzorhoz, a Szent Szív Egyetem rector magnificusához, Insegnamenti di Paolo VI, 9. kötet (1971) 1082.

V. A katolikus iskola felelőssége ma

64. A katolikus iskola legelső dolga, ha helyes megvilágításban nézzük, hogy pontosan fogalmazza meg és biztosítsa is azokat a feltételeket, amelyek küldetésének betöltéséhez szükségesek. A tisztán látó és leleményes keresésnek, a hűséges és közösen vállalt bátorságnak útján valósítható meg, hogy egyenként biztosíthatók legyenek ezek a feltételek, s ne engedjük át magunkat a belső és külső nehézségek súlyát fontolgató csüggedésnek, vagy azoknak a meglehetősen idejétmúlt, mégis állandóan hangoztatott jelszavaknak²⁵, amelyek végső soron a katolikus iskola megszüntetését sürgetik.²⁶

Ha ezekre hallgatunk, magunknak ártunk. Ha többé-kevésbé radikális formában arról álmodozunk, hogy az Egyháznak nem-intézményesen kellene jelen lennie az iskoláztatásban, délibábot kergetünk, és veszélyt veszélyre halmozunk.²⁷

65. Az elmúlt évszázadokban az Egyház tanításától vezetett egyházi tanintézmények igyekeztek nagy áldozatok árán jelenvalóvá tenni ezt a keresztény tanítást, s közben gazdagítani az emberiséget az idők és a helyi viszonyok igényeinek megfelelő iskolákkal. A katolikus iskola átérzi felelősségét azért, hogy folytassa ezt a szolgálatot. Ugyanakkor tudván tudja, hogy magában elégtelen feladatainak megoldására. Csakugyan az a valóság, hogy mint a múltban is voltak, vannak ma is olyan tanintézetek, amelyek katolikusnak mondják magukat, de szemlátomást nem felelnek meg teljesen annak a nevelői tervnek, amelynek pedig a többi iskolától meg kellene őket különböztetnie; így nem is töltik be azokat a feladatokat, amelyeknek betöltését az Egyház és a társadalom joggal várná tőlük. Anélkül, hogy most hiánytalanul számba vehetnénk azokat a tényezőket, amelyek érthetővé tehetik a katolikus iskola munkáját körülvevő nehézségeket, néhányat mégis fel akarunk itt sorolni, hogy eszmélkedésre buzdítsunk, amely aztán bátor reformokhoz vezethet.

66. Az iskolában munkálkodó katolikusokból gyakran hiányzik valami lényeges dolog, s ez talán valami alapos, tiszta tudatosítása épp a katolikus iskola identitásának. Ezzel együtt hiányzik belőlük a bátorság is, hogy vállalják mindazokat a következményeket, amelyek a többi iskolától való különbségéből fakadnak. Azt is el kell ismerni, hogy a katolikus iskola feladatai ma nehezebbek és összetettebbek, mint valaha, hiszen ma a kereszténység igyekszik új életformákba inkarnálódni, mert átalakulások mennek végbe az Egyházban is meg a társadalomban is. Különösen sok nehézség forrása a pluralizmus, továbbá az a tendencia, hogy a keresztény üzenet mindinkább a társadalom peremére szorul.

67. A katolikus iskolától a nevelési programjához való hűség nem-lankadó önkritikát is kíván, azon túl azt is, hogy állandóan visszatérjen az alapelvekhez, a szellemiséget meghatározó indítékokhoz, s ezektől ne automatikus válaszokat várjon a jelen kérdéseire, hanem érzéket, amely lehetővé teszi majd számára e kérdések megoldását az új pedagógiai törekvésekkel folytatott párbeszéd során, együttműködve mindazokkal, akik felekezeti különbség nélkül tisztességes szándékkal munkálkodnak az ember valódi haladásának előmozdításán. Ezt az együttműködést elsősorban a többi keresztény közösség iskoláival kell megvalósítani, hogy ezen a téren is előbbre vigyük a keresztények egységét. De ki kell ennek terjednie az állami iskolákra is. Kezdődjen a tanárok közötti kapcsolatokkal, találkozókkal, közös kutatási munkával, s aztán terjedjen tovább a nevelőkről a növendékekre, sőt azok családjára is.

68. Végül helyesnek látszik említést tenni – amint már tettünk is²⁸ – azokról a jelentős jogi és gazdasági nehézségekről, amelyek különböző országokban akadályozzák a katolikus

²⁵ VI. Pál allokúciója az O. I. E. C. IX. kongresszusán – Osservatore Romano, 1974. június 9.

²⁶ Vö.: fentebb 18, 20, 23.

²⁷ VI. Pál allokúciója az O. I. E. C. IX. kongresszusán – Osservatore Romano, 1974. június 9.

iskola munkáját. Ezek egészen konkrétan szólva gátolják őket abban, hogy szolgálatukat minden társadalmi és jóléti fokon élő fiatalra kiterjessék, s tévesen azt a látszatot keltik, hogy a katolikus iskola a gazdagoké.

²⁸ Vö.: föntebb 58.

VI. Gyakorlati megfontolások

69. Miután utaltunk azokra a nehézségekre, amelyekkel a katolikus iskola szembetalálja magát, most sorra kell vennünk a kínálkozó gyakorlati megfontolásokat azok kedvéért, akik e téren munkálkodnak s ezért az ügyért felelősek. Ki kell emelnünk néhány különösen jelentős kérdést: a szervezést és a tervezést, a biztosítékokat, amelyek sajátos jellegét garantálhatják, a szerzetesi intézmények vállalkozásait az iskolai apostolságban, ennek jelenlétét a missziók területén, a tanárok lelkipásztori gondozását, a szakmai szövetkezéseket, a gazdasági helyzetet.

A katolikus iskola szervezete és tervszerű fejlesztése

70. A katolikus oktatás azokra az általános érvényű elvekre épül, amelyeket a II. Vatikáni Zsinat hirdetett meg a hierarchia és az apostoli tevékenységben munkálkodók együttműködését illetően.

A részesedés és a közös felelősség elve alapján a nevelő közösséget alkotó különböző csoportok saját illetékességük mértékében beleszólnak a katolikus iskolát érintő döntésekbe és azok alkalmazásába²⁹.

Ezt a Zsinat által kifejtett elvet főként a nevelési terv kidolgozásában és megvalósításában kell alkalmazni. A különféle felelősségek megosztása és kijelölése a szubszidiaritás elve alapján történjék, amely szerint a hierarchikus tekintélynek tisztelnie kell konkrétan a szakmai illetékességet, jelen esetben a tanításban és a nevelésben. Ténylegesen „az apostoli munka joga és kötelessége egyaránt vonatkozik minden hívőre: a klerikusokra is, a laikusokra is, és így a laikusoknak is megvannak a sajátos feladataik az Egyház építésében”³⁰.

71. Ezt a II. Vatikáni Zsinattól meghirdetett elvet különös módon alkalmazni kell a katolikus iskolára, amely egész szorosan egyesíti a vallásoktatást, a vallásos nevelést egy nagyon jól meghatározott szakmai tevékenységgel. Itt különösképpen érvényre jut a laikusnak sajátos küldetése, amely „annál sürgetőbb elismerést érdemel, mert az emberi élet sok területének autonómiája, amint méltányos is, eléggé megnövekedett, némelykor – a keresztény életnek nem csekély veszedelmére – elszakadva valamelyest az erkölcsi és a vallásos rendtől³¹, ezen felül a katolikus iskolában működő laikusoknak az a hivatásuk, hogy „közvetlenebbül együttműködjenek a hierarchia apostoli tevékenységével”³² akár hivatásuk révén³³ akár a szó legáltalánosabb értelmében vett vallásos neveléssel, amelyet akkor végeznek, amikor segítik növendékeiket abban, hogy a hit és a műveltség, a hit és az élet között személyes szintézist alakítsanak ki. Így a katolikus iskola ebben az értelemben olyan megbízatást kap a hierarchiától, amely apostoli intézménnyé avatja.³⁴

72. Ennek a megbízatásnak lényeges eleme „az egység azokkal, akiket a Szentlélek arra jelölt ki, hogy kormányozzák Isten Egyházát”³⁵. Ez a kapcsolat egy közös lelkipásztori terv kialakításában is kifejeződik.

„Az egész egyházmegyében vagy annak egy-egy részterületén legyenek összehangolva és egymással szorosan összefűzve az apostolkodás különböző tevékenységi formái a püspök

²⁹ Vö.: II. Vatikáni Zsinat, Lelkipásztori konstitúció, Az Egyház a modern világban, Gaudium et Spes, 43

³⁰ II. Vatikáni Zsinat, Dekrétum a laikusok apostolkodásáról, Apostolicam actuositatem, 25.

³¹ Ugyanott, I.

³² II. Vatikáni Zsinat, dogmatikus konstitúció az Egyházzól, Lumen Gentium, 33.

³³ II. Vatikáni Zsinat, Dekrétum a laikusok apostolkodásáról, Apostolicam actuositatem, 10.

³⁴ Ugyanott, 10.

³⁵ Ugyanott, 23.

vezetése alatt: úgy, hogy minden hitoktatói, missziós, karitatív, szociális, családvédelmi tevékenység vagy bármiféle lelkipásztori célú munka kölcsönös együttműködésben valósuljon meg. Ennek következtében egyúttal az egyházmegye egysége is nyilvánvalóbbá lesz”³⁶.

Mindez szükségszerűen hozzátartozik a katolikus iskola életéhez is, amelynek szintén „a világi és a szerzetes-papság, a szerzetesek és a laikusok együttműködésével” kell megvalósulnia.³⁷

Mi biztosítja a katolikus iskola sajátos jellegét?

73. Ezek a tényezők biztosítják az iskolának mint katolikus iskolának sajátos jellegét. Ha a hierarchikus vezetésnek feladata, hogy vigyázzon a katolikus iskolában folyó vallásos nevelés hithűségére és a keresztény erkölcs megtartására, az egész nevelő közösség felelőssége viszont az, hogy a mindennapos nevelés gyakorlatában megvalósuljanak azok a sajátos vonások, amelyek a keresztény nevelést biztosítják. Sajátos felelősség hárul a keresztény szülőkre is, akik gyermekeiket katolikus iskolába iratják: pusztán ez a tény nem menti fel őket a személyes kötelezettség alól, hogy maguk is keresztény módon neveljék őket. Tevékenyen együtt kell működniük az iskolával, ez egyfelől azt jelenti, hogy támogassák annak nevelő igyekezetét, másfelől, hogy a beavatkozásra felkínált különböző lehetőségeket igénybe véve ellenőrizzék: hűséges-e a keresztény nevelési elvekhez. Nem kevésbé fontos szerep jut maguknak a tanítóknak, tanároknak a katolikus iskola sajátos küldetésének védelmezésében és előmozdításában: különösen ők teremthetik meg azt a keresztény légkört, amelynek az iskola tanítását és életét át kell járnia. Ha valami nehézség támadna vagy összeütközések adódnának a katolikus iskola hitelesen keresztény jellege körül, a hierarchikus tekintély joga és kötelessége, hogy közbelépjen.

A katolikus iskola és a szerzetesrendek

74. Kérdéseket vetett fel az a tény, hogy némely szerzetesrend, amely eredetileg nevelői-iskolai apostolkodásra alakult, a társadalmi és politikai változások miatt másfajta tevékenységbe kezdett, és elhagyta az iskolákat. Más esetekben viszont férfi és női szerzetesek abbéli igyekezetükben érezték magukat az iskolák elhagyására indítatva, hogy fel akartak zárkózni a II. Vatikáni Zsinat útmutatásaihoz, amelyek arra készítették a szerzetesrendeket, hogy vizsgálják fölül sajátos karizmájukat közösségük eredetét megfontolva.

75. Érdemes a helyére tenni néhány indokot, amelyet az oktató munka ellen felhoztak. Többre tartanak egy „közvetlenebbnek” tetsző apostoli munkát,³⁸ de közben megfelelnek az iskolában folytatott nevelő munka fontosságáról és apostoli értékéről.³⁹ Akad, aki hajlamos nagyobb fontosságot tulajdonítani az egyszemélyes tevékenységnek, mint annak, amelyet a kifejezetten apostoli intézményekben közösségi összefogással végeznek. Pedig a nevelés terén egészen nyilvánvalóak a közösségi apostolkodás előnyei. Olykor azzal is érvelnek a katolikus iskolák feladása mellett, hogy azok legalább látszólag képtelennek mutatkoznak bizonyos célok elérésére. Ez a megfontolás azonban inkább arra ösztönözhet, hogy az iskolában folyó tényleges munkát alapos felülvizsgálatnak vessék alá, másrészt gondolják meg: mekkora alázatosságnak és reménységnek kell élnie minden nevelőben, aki

³⁶ A II. Vatikáni Zsinat dekrétuma a püspököknek az Egyházban kifejtett lelkipásztori tevékenységéről: *Christus Dominus*, 17.

³⁷ A II. Vatikáni Zsinat dekrétuma a laikusok apostolkodásáról: *Apostolicam actuositatem*, 23.

³⁸ Vö.: föntebb, 23.

³⁹ Vö.: föntebb, 38–48.

tudja, hogy az ő munkáját nem lehet olyan pusztán racionális kritériumok alapján értékelni, amelyek más területen beválnak.⁴⁰

76. Ha pedig helyi körülmények az iskolában végzett apostoli munka átértékelését kívánnák, vagy azt, hogy ezt a munkát más tevékenységi formákkal cseréljék fel, az illetékes helyi egyházi vezető feladata, hogy egy ilyesfajta átalakítás alkalmasságát vagy szükségességét megítélje – szem előtt tartva azokat a megfontolásokat, amelyeket a lekipásztori feladatok összességéről fentebb kifejtettünk.⁴¹

A katolikus iskola a missziós területeken

77. A katolikus iskolában folyó munkának még nagyobb jelentősége van a missziós területeken. Ott, ahol fiatal egyházakat még idegen eredetű misszionáriusok jelenléte tart fenn, a katolikus iskolaügy hatékonysága nagyon nagy részben azon múlik, mennyire tud alkalmazkodni a helyi igényekhez, mennyire válik a helyi és nemzeti katolikus közösség kifejezőjévé, és mennyire járul hozzá a katolikus iskolák szakmai igényességével és nyílt együttműködési készségével ennek a helyi közösségnek fejlődéséhez, kibontakozásához. Olyan országokban, ahol a keresztény közösség még kialakulóban van, és így még nem jutott el odáig, hogy nevelő intézményekért közvetlen felelősséget vállalhasson, a hierarchikus vezetőségnek kell a katolikus iskolák megszervezésével kapcsolatos említett feladatokat megoldania, – magára véve (bár ideiglenesen) az ezzel járó felelősséget.⁴²

Kik tanítsanak a katolikus iskolában?

78. A katolikus iskola sajátos jellegének biztosítása legnagyobb részben az ott tanítók tevékenységén és tanúságtételén múlik. Ezért feltétlenül biztosítani és támogatni kell egy erre alkalmas lekipásztori szolgálattal az ő „szintentartásukat”. Ennek részben az lehet a célja, hogy általános lelki irányítást adjon, amely elősegíti az oktatók keresztény tanúságtételét; részben foglalkozzék az ő sajátos apostoli munkájukat érintő kérdésekkel, különösen a világ és a művelődés keresztény szemléletével meg egy – az evangéliumi elvekhez igazodó – keresztény pedagógiával. Itt tág tér nyílik az országos, sőt nemzetközi szervezeteknek, amelyek különféle szinteken összefoghatják a katolikus tanítókat, tanárokat és a nevelő intézményeket.

79. Azokat a hivatásszervezeteket is a katolikus iskola sajátos küldetésének egységében kell szemlélni, amelyeknek az a céljuk, hogy a nevelésben működő dolgozók érdekeit védelmezzék. A katolikus iskolában dolgozó személyek jogait nagy igazságérzettel kell védelmezni. Akár anyagi ügyekről van szó, akár olyan szociális és erkölcsi feltételekről, amelyek szükségesek a szakmai fejlődéshez, különös gondossággal alkalmazni kell a II. Vatikáni Zsinat által meghirdetett elvet: „A hívek tanulják pontosan megkülönböztetni azokat a jogokat és kötelességeket, amelyek őket az Egyház tagjaiként megilletik, azoktól, amelyekkel az emberi társadalom tagjaiként rendelkeznek. Igyekezzenek azon, hogy ezeket összhangba hozzák egymással, nem feledve, hogy minden evilági ügyben a keresztény lelkiismeret vezetése alatt kell dönteniük.”⁴³

Továbbá: „A világi ügyekkel foglalatosskodó laikusok is folytathatnak értékes tevékenységet a világ evangelizációja érdekében, kötelességük is, hogy ezt megtegyék.”⁴⁴

⁴⁰ Vö.: fentebb 22.

⁴¹ Vö.: fentebb 70–72.

⁴² Vö.: fentebb 70–72.

⁴³ A II. Vatikáni Zsinat dogmatikus konstitúciója az Egyházzól: *Lumen gentium*, 36.

⁴⁴ *Ugyanott*, 35.

Ha ennek megfelelően sajátos társulatokba szerveződnek, és a nevelők, a szülők, a diákok jogainak védelmezésén fáradoznak, szemük előtt kell tartaniuk a katolikus iskola sajátos küldetését: ami az ifjúság keresztény nevelésének szolgálata. „A világi embernek, aki egyszerre hívő és állampolgár, mindig a keresztény lelkiismeretére kell hallgatnia.”⁴⁵

80. Mivel így állnak a dolgok, ezeknek a társulatoknak nemcsak az a feladatuk, hogy tisztázzák és védelmezzék tagjaik jogait, hanem az is, hogy igyekezzenek kialakítani és elmélyíteni bennük a katolikus iskola sajátos küldetésével kapcsolatos felelősségtudatot. A katolikus oktatásban tevékenykedő oktató személyzetnek, mivel szabadon elkötelezte magát egy sajátos jellegű hivatásbeli munkára, kötelessége mindig figyelembe venni ezt a sajátos jelleget, és a felelős szervezők irányítását követve annak szolgálatába állítani saját tevékeny együttműködését.

A katolikus iskolák gazdasági helyzete

81. Gazdasági szempontból számos katolikus iskola helyzete megjavult és néhány államban egészen megfelelően alakult. Ez ott történt meg, ahol a kormányok észrevették, mennyire előnyös és mennyire szükséges is egy pluralista iskolarendszer, amely az állami oktatási intézményhálózat mellé változatos alternatívákat kínál fel. A különféle alkalmi támogatásokat felváltották az egyezségek, megállapodások, szerződések, amelyek egyfelől biztosítják a katolikus iskoláknak azt a kettős lehetőséget, hogy megtartsák saját különleges jellegüket, és hogy ennek megfelelően végezzék munkájukat, másfelől mégis többé vagy kevésbé bekapcsolják őket a nemzeti oktatási rendszerbe, s az állami iskolákéval egyenlő gazdasági feltételeket és jogokat biztosítanak nekik.

82. Ezeknek a szerződéseknek megkötése egyfelől az illetékes kormányok érdeklődésének köszönhető, amelyek így ismerték el a katolikus iskola által nyújtott szolgáltatás közösségi jelentőségét, másfelől a hierarchia vagy a nemzeti közösség elszánt igyekezetének. Ezek a megoldások bátorítást jelentenek azok számára, akik katolikus iskolákat vezetnek olyan országokban, amelyekben a katolikus közösségnek még nagy költségterheket kell vállalnia, hogy fönntarthassa a katolikus iskoláknak gyakran nagyon jelentős hálózatát. Legyenek meggyőződve arról, hogy ha elszántan fáradoznak azon, hogy ezen a sokszor igazságtalan területen rendezzék a helyzetet; nemcsak azért küzdenek, hogy minden gyermeknek biztosítsák az ő saját teljes kibontakozásához illő iskolát, hanem az oktatás szabadságát is védelmezik: a szülők jogát ahhoz, hogy gyermekeiknek saját törvényes igényeiknek megfelelő iskolát válasszanak.⁴⁶

⁴⁵ II. Vatikáni Zsinat dekrétuma a világiak apostoli hivatásáról: *Apostolicam actuositatem*, 5.

⁴⁶ Vö.: II. Vatikáni Zsinat Nyilatkozat a keresztény nevelésről, *Gravissimum Educationis*, 6.

VII. Bátor és közös összefogást igénylő vállalkozás

83. Aki ráteszi az életét a katolikus iskola nevelői programjának szolgálatára, az egyúttal hitet tesz az effajta apostoli munka szükségessége és fontossága mellett.

Ténylegesen: akinek hite van, és elfogadja Krisztus üzenetét, aki szereti és megérti a mai ifjúságot, aki érzékeli a világban jelentkező kérdéseket és megoldásra váró gondokat, az föl tudja mérni, hogy az igazán nevéhez méltó katolikus iskolának megvalósítása bátorságot kíván.

További merészség kell a fejlesztéséhez is, hogy sok megvalósulási formáját alapvetően át lehessen alakítani a korszükségleteknek megfelelően s az őt ihlető magasztos ideál igénye szerint.

84. Mindamelllett a katolikus iskola nevelésének értékét, eredményességét nem lehet a közvetlen hatékonyság fokain lemérni. A keresztény nevelésben a nevelő és a növendék szabadságán túl, amely dialogikus viszonyba kerül egymással, mindig számba kell venni a „kegyelmi” tényezőt, amellyel ez a dialógus át- meg átítatódik. Márpedig a szabadság és a kegyelem a lélek ritmustörvénye szerint érleli meg a maga gyümölcseit, s ezek nem mérhetők evilági mértékkel. A kegyelem ráoltódik az emberi szabadságra, s azt sajátos kiteljesedésre segíti, elvezeti a Szentlélektől sugallott szabadságra. A katolikus iskola tudatosan és elkötelezetten ezzel a szabadító erővel igyekszik együttműködni, így lesz a világnak krisztusi kovásza.

85. A katolikus iskola – abban a biztos meggyőződésben, hogy a Lélek a maga titokzatos módján mindenkiben működik – felkínálja szolgálatait sajátos nevelési programjával, a rá jellemző nevelői eszközökkel együtt a nemkeresztényeknek is. Ezzel nemcsak elismeri azokat a lelki és erkölcsi javakat, társadalmi és műveltségi értékeket, amelyek a különböző kultúrákban jelen vannak, hanem megőrzésükre és fejlesztésükre is vállalkozik.⁴⁷

86. Ebben a távlatban ki kell jelenteni, hogy a katolikus iskola, még ha szűkös anyagi ellátással rendelkezik is, és ha kevés növendéket tud is befogadni, akkor sem mondhat le arról, hogy folytassa és ellássa a maga szolgálatát. Főnnállásának egyetlen valóban jogos feltétele van: hogy hű legyen sajátos nevelői programjához. Ennek megfontolásával lehet megtalálni azt az alapvető kritériumot, amely a katolikus oktatási intézmények tevékenységi körének csökkentésében eligazíthat – ahol ilyesmire szükség van.

87. Ha a katolikus iskola minden felelős tényezője kész arra, hogy saját küldetésén tovább gondolkodjék, s eljusson az oktatás apostoli értékének felismeréséig, akkor megvalósul a szükséges feltétele annak, hogy ez a katolikus iskola szolgálatát kedvezőbb körülmények közt ajánlhassa fel, és az új nemzedékeknek hűségesen átadhassa a rábízott kincseket.

Akkor a felelősökben meglesz a meggyőződés, a biztonságérzet, az öröm és az áldozatkészség: mindezt abból a tudatból meríthetik, hogy sok-sok fiatalnak segítségére tudnak lenni abban, hogy növekedjenek a hitben, elfogadják az igazságot, a szeretetet és a remény elveit és értékeit, és szerintük is éljenek.

88. A katolikus nevelés ügyével foglalkozó Szent Kongregáció eleven és sürgető szükségét érzi annak, hogy újra és újra meleg, szívből fakadó bátorítással forduljon mindazokhoz, akik bármiképpen is bekapcsolódnak a katolikus iskola növelésére, teljes kibontakoztatására irányuló erőfeszítésekbe. Sose kételkedjenek abban, hogy annak a sokféle szolgálatnak a rendszerében, amelyre az Egyház egyetlen üdvözítő küldetése szétágazik, apostoli jelentősége van az oktatásnak.

89. Azokra a szerzetesintézményekre pedig, amelyek az ifjúság keresztény nevelésére vállalkoznak, követve azt a karizmát, amelyet az Egyházban a Szentlélek juttatott nekik;

⁴⁷ Vö.: II. Vatikáni Zsinat nyilatkozata az Egyház és a nemkeresztény vallások kapcsolatáról: *Nostra aetate*, 2.

megújuló bizalommal és reménnyel tekint az Egyház. Azt várja tőlük, hogy hűségesen éljék alapítójuk karizmáját, ne hagyják magukat félrevezetni különböző más apostoli tevékenységi formák csábító ajánlataitól, hiszen azok többnyire csak látszólag hatékonyabbak, inkább tegyék a tőlük telhetőt a katolikus iskolákban végzett nevelői és apostoli munkában.

90. Valamivel több, mint tíz esztendő telt el a II. Vatikáni Egyetemes Zsinat befejezése óta. A katolikus nevelés ügyével foglalkozó Kongregáció ismét a Keresztény nevelésről szóló zsinati nyilatkozat záró buzdításával fordul azokhoz a papokhoz, szerzetesekhez, szerzetesnőkhöz és laikusokhoz, akik küldetésüket a katolikus iskolában bontják ki. „Buzdítja őket, hogy tartsanak ki nagylelkűen a vállalt munkakörben, törekedjenek növendékeiket megtölteni krisztusi szellemmel. Legyenek kiválóak a nevelés művészetében és a tudományok művelésében, hogy így ne csak az Egyház belső megújulását mozdítsák elő, hanem őrizzék és növeljék annak jótékony jelenlétét a mai világban, főként az értelmiség körében.”⁴⁸

⁴⁸ A II. Vatikáni Zsinat nyilatkozat a keresztény nevelésről: Gravissimum educationis, Záradék.

Zárszó

91. Ez a dokumentum nem akarja kisebbiteni annak a sok katolikusnak érdemét, munkájának, tanúságtételének értékét, aki a különböző nemzetekben állami iskolában tanít, mégis a katolikus iskolára bízott sajátos küldetést kidomborítva minden olyan erőfeszítést bátorítani óhajt, amely ennek ügyét igyekszik előmozdítani. A mai pluralista társadalomban a katolikus iskolára megbecsülhetetlen, szükséges hivatás vár, jobban, mint valaha. Folyton az evangéliumi értékekre tekint, s közben egy olyan új világ építésének lesz előharcosa, amely szabad a hedonizmus szellemétől, az eredményesség és az önigazolás kényszerétől, a fogyasztói társadalom betegségeitől.

92. A különböző püspöki konferenciákhoz azzal a tiszteletteljes kéréssel, ajánlással fordulunk, hogy vegyék fontolóra a katolikus iskolát éltető elveket, fejtsék ki és fordítsák le őket olyan konkrét programokra, amelyek beleillenek az illető ország iskolarendszerének fokozataiba, követelményeibe.

93. A katolikus nevelés ügyével foglalkozó Szent Kongregáció tudatában van annak, hogy ez a feladat kényes és bonyolult. Ezért megfontolásait Isten egész népe elé tárja, abban a biztos meggyőződésben, hogy az üdvösségünkre irányuló isteni műben a gyarló emberi erők kerülnek szembe a feladattal, küszködve ők keresnek rá megoldást, de a végső eredmény nem az emberi erőkbe vetett bizalomból adódik, hanem a Mestertől. Jézustól, aki ötletet ad, vezet, irányít és gyámolít a biztos megvalósulásig, ha az ő nevében vállaltunk valamit.

Róma, 1977. március 19.
Szent József ünnepén

Gabriel Maria Garrone
bíboros, prefektus

Antonio M. Javierre
érsek, titkár